

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЯК ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Обґрунтовано актуальність проблеми психологічного здоров'я у контексті національної безпеки, визначено головні завдання щодо формування психологічного здоров'я. Здійснено аналіз співвідношення понять психічне здоров'я та психологічне здоров'я. Наведено визначення та характеристику психологічного здоров'я.

Ключові слова: психологічне здоров'я, психічне здоров'я, національна безпека.

Постановка проблеми. Проблема психологічного здоров'я, незважаючи на одностайність визнання її значущості та важливості, посідає доволі специфічне місце та викликає неоднозначність підходів до її розуміння та вирішення. Це виявляється у начебто беззаперечному визнанні важливості психічного здоров'я для суспільного і економічного розвитку держави та якості життя людини, свідченням чого є активні обговорення цієї проблеми, навіть прийняття різноманітних концепцій і програм на державному рівні. Водночас простежується зосередження уваги на проблемах, пов'язаних із психічними розладами, та відсутність чіткого акценту на необхідності превенції розладів, а також реальних програм формування психологічного здоров'я.

Стан дослідження. Психічне здоров'я та психологічне благополуччя належать до найважливіших проблем сьогодення, визнані найважливішими складовими високого рівня якості життя, які дозволяють людині вважати своє життя повноцінним і значущим, бути активними і творчими членами суспільства. «Високий рівень психічного здоров'я населення є важливим фактором соціальної єдності, продуктивності праці, суспільного спокою та стабільності оточуючого середовища, що сприяє зростанню соціального капіталу та економічному розвитку суспільства», – зазначено в Концепції Державної цільової комплексної Програми розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на 2006–2010 роки [11]. Окрім того, психічне здоров'я є чинником соматичного здоров'я опосередковано психосоматичними зв'язками та психофізіологічними механізмами, а також зумовлює стан здоров'я опосередковано поведінкою, пов'язаною зі здоров'ям та способом життя.

Проблема психічного здоров'я в системі сучасних наук має два головні аспекти: властивості, особливості, механізми та закономірності психічних розладів/хвороб; властивості, особливості, механізми та

закономірності у разі відсутності психічних розладів/хвороб у контексті індивідуально-психологічних властивостей. Перший із зазначених аспектів з огляду на більш конкретний контекст доволі чітко описано. Упродовж останньої чверті століття відбулися радикальні зміни у підходах психіатричних досліджень. Із середини 70-х років соціальна психіатрія 50-х, ігноруючи біологічні передумови психічних розладів («brainless» psychiatry – «безмозка» психіатрія), стала надмір часто підмінюватися «бездушною» («mindless») гіпербіологізованою психіатрією [7]. Розвиток сучасної психіатрії є прикладом інтегративного розвитку галузі, яка поєднала нозологічний підхід із категоріями психологічними та соціологічними, що стало передумовою інтегративного системного підходу до психічних розладів/хвороб.

Незважаючи на визнання значущості психічного здоров'я для різних аспектів життя людини та суспільного розвитку, проблема психічного здоров'я, як зазначено у висновках Всесвітньої організації охорони здоров'я, упродовж тривалого часу не одержувала необхідної уваги [16; 17; 18]. І навіть після того, як вона набула нового звучання, акценти та фокуси уваги змушують наголосити на питаннях, які потребують негайного і детальнішого аналізу. Так, прийняті ВООЗ програми та постанови, які містять аналіз стану проблеми у світі та визначають головні задачі для її вирішення, наголошують на необхідності зміни підходів та підвищенні уваги до: 1) лікування психічних розладів; 2) реабілітації осіб із психічними розладами; 3) стигматизації та дестигматизації психічних розладів; 4) профілактики психічних розладів.

Проте недостатня увага приділена проблемі формування психічного здоров'я, психологічного здоров'я зокрема [12]. Особливо це стосується України, яку ВООЗ відносить до країн, які досі не мають власних програм охорони психічного здоров'я своїх громадян.

Мета статті – розкрити зміст поняття «психологічне здоров'я» та проаналізувати значущість психологічного здоров'я особистості для соціально-економічного розвитку та національної безпеки.

Виклад основних положень. Недостатня увага вчених до окресленого поняття зумовлена низкою чинників. Зокрема, проблема психічного здоров'я знаходиться у фокусі інтересів та уваги і психіатрії, і психології, водночас педагогіки та інших галузей, які займаються проблемами суспільного розвитку, що спричиняє відсутність єдиного розуміння та неузгодженість трактувань. З одного боку, це мало би забезпечувати різноаспектність аналізу і одержання цілісної картини та розуміння, насправді простежується неузгодженість та різноспрямованість, а також відсутність комплексного системного підходу. Безсумнівно є необхідність негайного вирішення проблем, пов'язаних із

психічними розладами. І питання соціально-психологічної адаптації та благополуччя таких осіб привертають до себе увагу найперше. Психологічне ж здоров'я, як невидимий світ, реальне, проте яскраво виявляється у разі його пошкодження у формі різних розладів і порушень, затьмарює первинну ідею необхідності його формування апіорі. Це твердження можна заперечити, навівши як приклад розмаїті підходи педагогіки та психології щодо формування особистості. Проте передумовою ефективності формування психологічного здоров'я є, безсумнівно, необхідність урахування його структурно-функціональної організації та закономірностей розвитку.

Позитивним у дослідженнях останніх десятиліть є спрямованість на визначення позитивних критеріїв психічного здоров'я. Головними критеріями, згідно з ВООЗ, є [2]: усвідомлення та відчуття неперервності, постійності та ідентичності власного фізичного та психічного «Я»; критичність до себе, власної психічної продукції (діяльності) та її результатів; відповідність психічних реакцій (адекватність) силі і частоті впливів середовища, соціальним обставинам та ситуаціям; спроможність самоуправління поведінкою відповідно до соціальних норм, правил, законів; спроможність планувати власну життєдіяльність і реалізувати плани; спроможність змінювати стиль поведінки залежно від зміни життєвих ситуацій та обставин. Наводять чимало критеріїв психічного здоров'я, автори яких зосереджують увагу на тих чи інших властивостях, аргументуючи їхній визначальний вплив. Головними виявами психічного здоров'я, як указують А.К. Напреєнко та К.А. Петров, є: максимальна відповідність сприйняття образів їхнім об'єктивним аналогам; адекватність відображення обставин дійсності в емоціях людини; відповідність психічних реакцій інтенсивності зовнішніх подразників; упорядкованість і причинна зумовленість психічних явищ; критична самооцінка та оцінка зовнішніх обставин; здатність адекватно змінювати поведінку відповідно до змін зовнішніх обставин; здатність організовувати власну поведінку відповідно до суспільно визначених морально-етичних норм; почуття доброзичливості та прихильності до близьких людей і відповідальність за них; здатність планувати своє життя і втілювати ці плани.

Головними критеріями психічного здоров'я є адаптивність психічної діяльності та поведінки, адекватність віку й властивостям та впливу середовища. Поняття «психічне здоров'я» насамперед стосується механізмів і структури психічних процесів та станів, здатності саморегуляції та регуляції власної діяльності, координації діяльності згідно з існуючими нормативами, а також функціональної ресурсності. Фактично, описані позитивні психологічні критерії психічного здоров'я стосуються здоров'я психологічного як одного із компонентів.

Поява поняття психологічного здоров'я в психології та психіатрії є закономірною. Проте, незважаючи на різноманітні дискурси, це поняття не має єдиного трактування та усталеного змісту. Можна виокремити три основні підходи до трактування психологічного здоров'я у сучасній літературі: 1) психологічне здоров'я та психічне здоров'я вживають як синоніми, не визначаючи, у чому полягають відмінності; 2) психологічне здоров'я розглядають як аналог індивідуально-психологічних властивостей особи у контексті соціально-психологічної адаптації, самосвідомості, суб'єктивного благополуччя; 3) психологічне здоров'я трактують як аналог особистісної зрілості, своєрідний ідеальний гіпотетичний стан досконалості. Дискусія охоплює також співвідношення психічного та психологічного здоров'я щодо їхньої співзалежності чи автономності [9]. У сучасній літературі, присвяченій проблемі психічного здоров'я, як його критерії часто визначають психологічні (особистісні властивості).

Поняття психологічного здоров'я з'являється вперше в гуманістичній психології. Зокрема А. Маслоу та К. Роджерс говорили про його критерії. Критерії психологічного здоров'я знаходимо також у когнітивному підході А. Елліса. Хоча однозначно не просто лише на підставі перекладів праць стверджувати, що в роботах зарубіжних психологів відсутнє це поняття. Річ у тому, що англійські «*mentalhealth*» і «*psychologicalhealth*» можуть бути перекладені як «психічне здоров'я» або «психологічне здоров'я». Особливо це стосується давніших перекладів того часу, коли в україномовній та російськомовній психології поняття «психологічне здоров'я» не було. Зрештою, слід зауважити, що і нині внаслідок відсутності чіткого наукового визначення поняття «психологічне здоров'я» воно інколи вживається як метафоричне, а не наукове поняття. Поняття «психічне здоров'я» також можуть вживати як метафору. Р. Хусаїнова визначає психологічне здоров'я як складний феномен, що містить когнітивно-оціночний компонент біологічного, психологічного та соціального рівнів його забезпечення, де виняткова роль належить вищим психологічним формуванням, які виконують функції організації, регуляції та забезпечення цілісності життєвого шляху [14].

У сучасній гуманістично-екзистенційній психології психологічне здоров'я та особистісна зрілість трактуються переважно як тотожні поняття. Основні критерії психологічного здоров'я, сформульовані й описані К. Роджерсом, А. Маслоу й А. Еллісом, надзвичайно близькі за змістом. Психологічне здоров'я визначає здатність адаптації до реальних мінливих умов та антиципацією можливих наслідків і змін у поєднанні з самореалізацією і саморозвитком власної ідентичності. Отож, психологічне здоров'я можна розглядати як вияв і критерії внутрі-

шньої свободи, яка містить водночас її граничні обмеження як «свободи для» на противагу «свободи від». Головними характеристиками внутрішньої свободи визначають розсудливість, духовну незалежність, самовладання; здатність віднаходити, підтримувати та розвивати інтрапсихічну й інтерперсональну рівновагу [4].

Доцільно розглянути двофакторну структуру психічного здоров'я: структурно-процесуальне психічне здоров'я та психологічне здоров'я. Структурно-процесуальне психічне здоров'я стосується психічної діяльності, характеристик процесів і властивостей когнітивної та емоційно-вольової сфер. Психологічне здоров'я є втіленням соціального, емоційного та духовного благополуччя (як ресурсу та стану), оскільки є потенційною передумовою забезпечення життєвих потреб щодо активного способу життя, досягнення власних цілей, адекватної та оптимальної взаємодії з людьми, соціальним та іншим оточенням. Психологічне здоров'я охоплює семантичні аспекти психічного здоров'я, властивості Я та ноогенної сфери людини. Якщо структурно-процесуальне психічне здоров'я стосується механізмів, то психологічне охоплює сутнісні властивості ціннісно-мотиваційної та ноогенної сфер людини, її переконання, властивості Я та ідентичність, а також духовну сферу. Психологічне здоров'я є втіленням результатів соціалізації особи і чинником ефективності цього процесу та індивідуального розвитку, водночас визначає особливості соціально-психологічної адаптації. Адаптація відбувається шляхом поєднання неусвідомлюваного та свідомого моделювання власної поведінки як індивідуальної стратегії та ситуативної тактики з метою досягнення бажаного результату. На формування бажаної мети та способів її досягнення впливають зовнішні та внутрішні соціальні регулятори. Зовнішніми соціальним регуляторами є норми поведінки, правила, вимоги та побажання й очікування щодо поведінки. Внутрішніми соціальними регуляторами є інтереси, потреби, ціннісні та сенсожиттєві орієнтації, які у сукупності визначають життєві цілі, критерії оптимуму соціальної адаптації та індивідуально прийнятні способи й форми соціальної адаптації. Психологічними чинниками, які визначають особливості соціальної адаптації, є психологічні властивості особистості, індивідуальні когнітивні стилі опрацювання інформації, копінг-стратегії та способи й тенденції емоційно-поведінкового реагування залежно від ступеня соціальної адаптації [3; 4].

Процес соціальної адаптації є певною послідовністю психологічних реакцій на об'єктивну ситуацію, які виявляються у поведінці, спрямованій на виконання специфічного завдання [1]. Адаптованість є визначальним критерієм психологічного здоров'я і виявляється не лише в об'єктивно діагностованій ситуації рівноваги, суб'єктивному по-

чуттю задоволеності соціальною ситуацією, а й передбачає відсутність негативних емоційно-поведінково-особистісних наслідків у майбутньому та особистісний розвиток. Соціальна адаптація є складною системою інтегрально пов'язаних реципрокними зв'язками підсистем, будь-яка зміна в кожній з яких виявляється реакціями кожної зі складових, що може мати позитивний, негативний або нейтральний вплив на особливості й ефективність адаптації.

Соціальна адаптивність є критерієм психологічного здоров'я, а соціальна адаптація – процесом формування психологічних якостей людини, які визначають рівень і ступінь соціальної адаптованості. Психологічне здоров'я, до сфери якого належать потреби, ціннісні орієнтації, інтереси, почуття, ментальність, ідентичність, сенсожиттєві орієнтації, чуття когеренції, самоактуалізація, Я-концепція, відображає рівень здатності людини до реалізації та розвитку власного потенціалу, а також потенціал і ресурсність соціальної адаптації.

Психологічне здоров'я є проблемою національної безпеки. Проблемою на стільки безсумнівною, на скільки ж неоднозначною. Національна безпека, як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства», та її основні об'єкти – «людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність [10]. Психологічне здоров'я є запорукою суб'єктності особи у питаннях, які стосуються національної безпеки, основою для розвитку всіх сфер суспільного життя, визначає потенціал спільноти та її здатність до активної причетності до конструктивного розвитку соціально-економічної системи. Специфіка сенсожиттєвих орієнтацій особи, як один із головних компонентів психологічного здоров'я, визначатиме структуру та організацію ціннісних орієнтирів суспільства, водночас – детермінує загальне тло і настрої щодо векторів перспективного розвитку.

Тут складно оминати визнання того, що високий рівень психологічного здоров'я зумовлює здатність до критичного та раціонального аналізу. Критичний аналіз соціально-економічної ситуації в державі, особливо у разі низького рівня економічного розвитку, відсутності відчуття стабільності та захищеності у громадян, формує передумови до зміни поведінки та появи нових суспільних тенденцій. В ідеальному, чи то пак ідеалізованому варіанті, – спрямованих на реформування, реорганізацію, переорієнтацію шляхом демократичних реформ. Інший аспект високого рівня психологічного здоров'я, який передбачає наявність життєвої перспекти-

ви розвитку власного потенціалу та відповідальної реалізації власного життя, формує ймовірність ігнорування національної ідеї та пошуку можливостей самореалізації в умовах інших соціально-економічних реалій шляхом еміграції. І тут особливо промовисто виявляються суперечності між концепцією людини як мети соціальної політики, людини як об'єкта соціальної політики і як її суб'єкта (ресурсу) [6, с. 162].

Розглядаючи психологічне здоров'я в перспективі національної безпеки, мимоволі виникає питання: психологічне здоров'я для національної безпеки чи безпека для психологічного здоров'я. Співзвучно до теорії цінностей С. Томкінса [19], яка формулює питання: людина для цінностей чи цінності для людини? чи є людина за своєю природою мірилом усього, метою самої себе, активною, творчою, думуючою, люблячою силою, а чи повинна реалізовувати себе тільки шляхом боротьби з чимось/кимось, у служінні якійсь ідеальній сутності, яка практично не залежить від людини? Відповідаючи на ці запитання, С. Томкінс стверджує, що вибір відповіді залежить від орієнтації на консерватизм чи лібералізм як особистісної якості. Дослідження цінностей української студентської молоді [13] виявляє переважання консервативних орієнтацій. Та й інші дослідження свідчать про переважання про-традиційних ціннісних орієнтацій. Звісно, можна говорити про культурально зумовлені особливості ціннісних орієнтацій, але не можна ігнорувати, що консервативна орієнтація характеризується нижчим рівнем відкритості до досвіду та самодетермінації, що не є сприятливим для розвитку. Тому закономірно виникає питання, який рівень психологічного здоров'я сприйматиметься як запорука національної безпеки? Розвиток автономності та самодетермінованості, які в руслі сучасних гуманістичних концепцій розуміються як одні із визначальних критеріїв психологічного здоров'я, формує предрисповищеність до нонконформізму, лібералізму, порушенню певних стереотипних традицій, що може бути інтерпретовано як загрозу національній безпеці. Переважання відчуття безпорадності і безсесовності, низький рівень відчуття самоефективності є оптимальною основою для формування (чи то виникнення) потреби у зовнішньому сильному визначальному місці, що є зручним для маніпулювання та формування бажаної громадської думки та бажаної поведінки. У тоталітарних суспільствах, де всі сторони суспільного і індивідуального життя є жорстко регламентовані, психологічне здоров'я може трактуватися як загроза національній безпеці, або ж спотворюватимуться критерії його оцінки.

Висновки. Запропонована двофакторна модель психічного здоров'я виокремлює два рівні психічного здоров'я: структурно-процесуальне та психологічне. Психологічне здоров'я є втіленням ре-

зультатів соціалізації особи і чинником ефективності цього процесу та індивідуального розвитку водночас. Успішність адаптації залежить не стільки від особливостей та об'єктивних властивостей ситуації, скільки від особливостей та наявності індивідуальних ресурсів, адекватності й ефективності стратегій їхнього застосування: здатність до адаптації є інстинктом власне життя та набутими навичками водночас. Системою відліку когнітивної оцінки є індивідуальна система цінностей та переконань. Переконання та цінності формуються у процесі соціалізації індивіда, його адаптації до соціальних норм та вимог і як своєрідний підсумок усього життєвого досвіду індивідуальному розвитку є віссю, навколо якої обертаються думки та почуття, визначаючи поведінку та ставлення до навколишнього світу. Психологічне здоров'я є втіленням соціального, емоційного та духовного благополуччя (як ресурсу та стану), оскільки це провідна потенційна передумова забезпечення життєвих потреб щодо активного способу життя, досягнення власних цілей, адекватної та оптимальної взаємодії з людьми, соціальним та іншим оточенням. Формування індивідуальних цінностей та цілей знаходиться, з одного боку, під впливом мінливих життєвих реалій, з іншого, визначаючи бажані уявлення щодо майбутнього, рушієм і визначальним орієнтиром змін. Індивідуальні цінності як мотиваційні цілі визначають орієнтири і фокуси життєвої перспективи особи, водночас імпліцитно формують predisпозицію до векторів суспільного розвитку. Психологічне здоров'я у контексті національної безпеки визначає наявність сукупного потенціалу суспільного розвитку, здатності до відповідальної zaangażованої участі у формуванні та розвитку громадянського суспільства як основи стабільного суспільно-економічного розвитку.

1. Абабков В. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, терапии / В. Абабков, М. Перре. – СПб.: Речь, 2004. – 166 с.
2. Бухановский А.О. Общая психопатология: пособие для врачей / А.О. Бухановский, Ю.А. Кутявин, М.Е. Литвак. – Ростов н/Д., 1998. – 416 с.
3. Галецька І.І. Методологічні проблеми вивчення психологічного здоров'я / І.І. Галецька // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип. 26, т. 1. – С. 320–325.
4. Галецька І.І. Психологічне здоров'я / І. Галецька, Т. Сосновський // Психологія здоров'я: теорія і практика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006 – С. 89–122.
5. Галецька І.І. Психологічне здоров'я як критерій внутрішньої свободи / І.І. Галецька // Психологічні студії Львівського університету. – Випуск 1. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – С. 79–85.
6. Григорьева И. Современная социальная политика: возможности и ограничения / И.А. Григорьева. – СПб.: ЛГУ им. А.Пушкина, 2011. – 304 с.

7. Дежарле Р. Охрана психического здоровья в мире: проблемы и приоритеты в развивающихся странах / Р. Дежарле, Л. Айзенберг, Б. Гуд, А. Клайнман. – К.: Сфера, 2001. – 575 с.
8. Европейская декларация по охране психического здоровья: проблемы и пути их решения. – Хельсинки, Финляндия, 12–15 января, 2005 г. – 11 с.
9. Завгородня О.В. Проблема психологічного здоров'я: спроба теоретичного аналізу / О.В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 55–60.
10. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
11. Концепція Державної цільової комплексної Програми розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на 2006–2010 роки. Проект 04.04.2006 – громадське обговорення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/>
12. Моїсеєнко Р.О. Охорона психічного здоров'я дітей в умовах економічної кризи: деякі проблеми та шляхи їх розв'язання / Р.О. Моїсеєнко, О.В. Терещенко, І.А. Марценковський // Здоров'я України. – 2010. – № 3 (14). – С. 41–43.
13. Семків І.І. Поляки та українці у ціннісно-нормативному вимірі суспільства / І.І. Семків // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави; за ред. М.М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – С. 385–394.
14. Хусаїнова Р.М. Зависимость психологического здоровья учителя от возраста и стажа педагогической деятельности: автореф. дисс. канд. психол. наук / Р.М. Хусаїнова. – Казань, 2006. – 26 с.
15. Hall-Lande JA, ME Eisenberg, SL Christenson, Neumark-Sztainer D. Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence // Adolescence. – 2007. – № 42. – P. 265–86.
16. Mental health: facing the challenges, building solutions: report from the WHO European Ministerial Conference. Report from the WHO European Ministerial Conference. – World Health Organization, 2005. – 199 p. // http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/96452/E87301.pdf
17. Psychological health and well-being: A new ethos for mental health A report of the Working Group on Psychological Health and Well-Being / Editors Kinderman P., Tai S. – The British Psychological Society, 2009. – 34 p.
18. The World health report: 2001: Mental health: new understanding, new hope. – WHO, 2001. – 178 p.
19. Tomkins S.S. Affect, cognition, and personality / S.S. Tomkins, C.E. Izard. – New York: Springer Publishing Company, 1965. – P.72–97.

Галецкая И.И. Психологическое здоровье как проблема национальной безопасности

Обоснована актуальность проблемы психологического здоровья в контексте национальной безопасности, определены главные задачи по формированию психологического здоровья. Осуществлен анализ соотношения понятий психическое здоровье и психологическое здоровье. Приведены определение и характеристика психологического здоровья.

Ключевые слова: психологическое здоровье, психическое здоровье, национальная безопасность.

Haletska I.I. Psychological health as a problem of national security

The actuality of the problem of psychological health in the context of national security is grounded, the cor aspects of psychological health forming are defined. The relationship between the concepts of mental health and psychological health is analized. The definition and characteristics of psychological health is given.

Key words: *psychological health, mental health, national security.*

УДК 159.922

І.В. Зубрицька-Макота

**МОРАЛЬНА СВІДОМІСТЬ
ЯК МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ
СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Описано особливості вияву та функціонування у суспільстві морально-психологічної складової системи національної безпеки. Простежено зв'язки моральних норм і моральної свідомості із морально-психологічною складовою національної безпеки. Продемонстровано, яким чином ця складова відображає моральні засади функціонування суспільства через мотивацію поведінки й діяльності його членів та інших соціальних груп.

Ключові слова: *морально-психологічний компонент, моральна свідомість, моральні норми, мотивація поведінки, діяльність.*

Постановка проблеми. Психологічна складова (підсистема) системи національної безпеки виражається сукупністю індивідуально-психологічних, соціально-психологічних, політично-психологічних, релігійно-психологічних, морально-психологічних, етнопсихологічних та інших чинників, які здійснюють певний вплив на соціальну психіку народу (як державно-політичну націю), зумовлюючи появу певного психічного стану окремого громадянина та соціально-психологічного стану суспільства загалом. Зі всіх вищеперелічених складових нас найбільше цікавить морально-психологічний компонент, котрий впливає на функціонування суспільства та дозволяє підтримувати гідний рівень національної безпеки з допомогою формування позитивної та державницько спрямованої моральної свідомості громадян.

Стан дослідження. Загальні тенденції засвоєння людських моральних норм, перетворення їх у «свої» доволі детально простежено у вітчизняній психології (праці Л.І. Божович, О.І. Кульчицької, В.С. Мухіної, Є.В. Субботського, С.Г. Якобсон та інших), співвідношення поведінкових, емоційних і пізнавальних аспектів цього процесу.